

Cyberbullying i devijantno ponašanje

Đilas, Karlo

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:585513>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

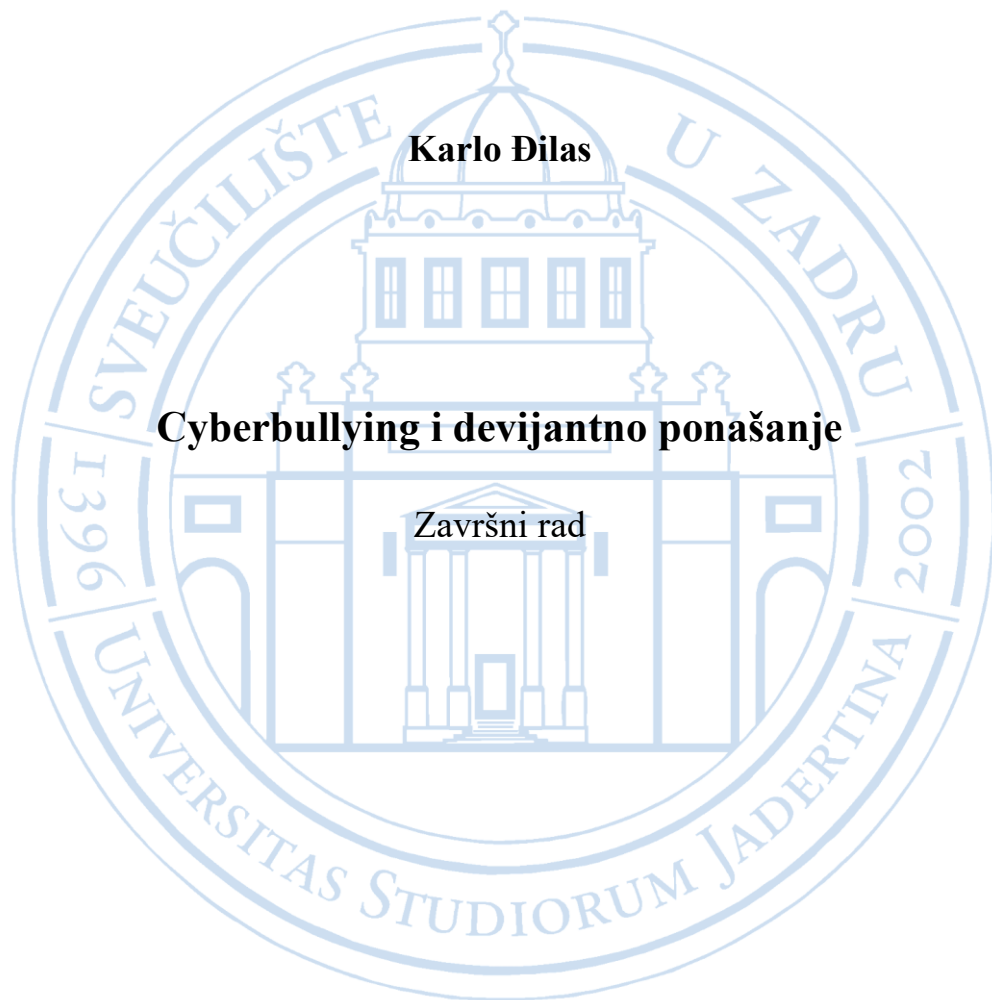

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Karlo Đilas

Cyberbullying i devijantno ponašanje

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Cyberbullying i devijantno ponašanje

Završni rad

Student/ica:

Karlo Đilas

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Krešimir Krolo

Zadar, 2023

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Karlo Đilas, ovime izjavljujem da je moj završni rad pod naslovom Cyberbullying i devijantno ponašanje rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. listopada 2023.

Tablica sadržaja:

1. Uvod	1
2. Teorijski uvod	1
3. Ciljevi i svrha istraživanja	2
4. Polazišta i problem	3
5. Razrada teme i rasprava	10
5.1 Pregled dosadašnjih podataka o cyberbullyingu	10
5.2 Tipologija cyberbullyinga.....	12
5.3 Cyberbullying i tradicionalno nasilje	14
5.4 Cyberbullying i teorije devijantnosti	15
6. Zaključak	16
7. Literatura	17

Cyberbullying i devijantno ponašanje

Sažetak

Ovaj rad proučava i pregledava moderni i relevantni problem cyberbullyinga kroz sociološku perspektivu. Prikazuje se važnost istraživanja ovog problema u današnjem društvu, jer se cyberbullying smatra globalnim problemom. U radu se definiraju pojmovi kao što su vršnjačko nasilje i cyberbullying, te se dodatno karakteriziraju. Preciznije, otkrivaju se pojedinosti cyberbullyinga kao što su odnos počinitelja i žrtve, te se spominju i različite kategorije na koje se cyber nasilje dijeli. Sociološke teorije devijantnog ponašanja su također bitan temelj koji nam pomaže dodatno razumjeti fenomen online nasilja. Teorije devijantnosti koje su razvili sociolozi poput Edwina Lemerta, Roberta Kinga Mertona i drugih spomenutih u radu, daju nam povijesne korijene ovog načina ponašanja koje se može povezati sa online nasiljem danas.

Cyberbullying and deviant behaviour

Abstract

In this paper, the modern and relevant problem of cyberbullying is looked at through a sociological perspective. The importance of researching this topic in today's society is displayed, as cyberbullying is considered to be a global issue. Concepts such as peer bullying and cyberbullying are defined and further explored. More specifically, cyberbullying characteristics such as the relationship between the bully and the victim, and the different categorizations of cyberbullying are disclosed in the paper. Sociological theories of deviant behaviour are also an important aspect which helps us further understand the phenomenon of cyberbullying. Theories of deviance constructed by sociologists such as Edwin Lemert, Robert King Merton and others mentioned in this paper provide us with historical roots of this type of behaviour, which can be directly linked with online harassment today.

Ključne riječi: cyberbullying, vršnjačko nasilje, devijantno ponašanje, devijantnost, online nasilje

Key words: cyberbullying, peer bullying, deviant behaviour, deviance, online harassment

1. Uvod

Cyberbullying je danas izrazito relevantan i ozbiljan problem među mladima. Aktualnost ovog problema može se većinski pripisati neočekivano brzom razvoju interneta i društvenih mreža koje obilježavaju živote mnogih u 21. stoljeću. Zbog tog velikog utjecaja na društvo, ova tema zanima i sociologe koji nastoje razumjeti ovaj problem. Međutim, do danas ne postoji univerzalna definicija koja se koristi za opisivanje cyberbullyinga (Langos, 2012). Jedan od glavnih razloga koji uzrokuje poteškoće kod definiranja online nasilja je konstanta evolucija i promjena internetske subkulture. Internetski trendovi se stalno mijenjaju, te se tako i pomiču granice koje određuju koje ponašanje se smatra cyberbullyingom a koje je u skladu internetske kulture. Ipak, sociolozi se sa ovim novim oblikom nasilja suočavaju tako što se oslanjaju na već dosad istražene teorije devijantnog ponašanja koje pokušavaju povezivati sa online nasiljem. Iako se isprva čini da su ove teorije zastarjele, te se odnose na neke ranije povijesne periode, ipak postoje poveznice koje ih povezuju sa online nasiljem. Upravo to nastoji istražiti ovaj rad. Važno je sagledati kako cyber nasilje utječe na društvo danas, te iz kojih perspektiva sociologija gleda na ovaj problem.

2. Teorijski uvod

Interakcija sa vršnjacima jedan je od osnovnih i najranijih tipova socijalizacije među djecom. Takav oblik interakcije igra važnu ulogu u prilagođavanju djeteta u društvo, te sklapanju prijateljstava sa drugom djecom. Kroz komunikaciju i druženje sa vršnjacima, djeca uče osnovne norme i vrijednosti koje kasnije koriste za uspostavljanje odnosa sa drugim ljudima. Zbog neprestanog rasta popularnosti interneta i društvenih mreža, olakšava se komunikacija s vršnjacima. Većina djece već u ranoj dobi dolazi u susret s internetom i društvenim mrežama, koji postaju neizbježan dio njihovih života. Također, s konstantnim istraživanjem interneta, dolaze u susret s mnogobrojnim potencijalnim opasnostima. Uz pozitivne odnose, mogu se razviti i negativni, koji u nekim slučajevima vode prema vršnjačkom nasilju.

Vršnjačko nasilje može se definirati kao namjerno i repetitivno uznemiravanje i zlostavljanje pojedinca ili grupe koja to nije u mogućnosti preventirati ili spriječiti (Brank, Hoetger, Hazen, 2012). Kada govorimo o vršnjačkom nasilju kod mladih, ono može zauzeti fizički ali i verbalni oblik. Nasilje između vršnjaka se također može temeljiti na rasnoj,

religijskoj, nacionalnoj i spolnoj osnovi koja će se spomenuti kasnije. Kod definiranja vršnjačkog nasilja spominju se četiri elementa koja trebaju biti zadovoljena kako bi se neko ponašanje klasificiralo kao čin vršnjačkog zlostavljanja. Ta četiri elementa Langos (2012) navodi kao neuravnoteženi omjer moći, repeticija, namjera i agresivnost. Aspekti namjere i agresivnosti se često preklapaju u kontekstu online nasilja. Ako zlostavljač namjerno napada žrtvu možemo, u većini slučajeva, zaključiti da koristi agresiju. Neuravnoteženi omjer moći je jedan od osnovnih elemenata koji se spominje u kontekstu vršnjačkog nasilja. U fizičkom svijetu omjer moći je neuravnotežen kada nasilnik demonstrira poziciju moći vršeći svoje akcije nad žrtvom koja je bespomoćna. To se najčešće provodi kroz elemente fizičke nadmoći (visine, snage), dobi, spola, socio-ekonomskog statusa, popularnosti i slično. Naime, internetsko okruženje daje dodatnu dimenziju omjeru moći u smislu da zlostavljači imaju više alata za izvršavanje svojih radnji. Inferiornost u tehnološkoj vještini može žrtvi dati osjećaj nemoći u obrani protiv nasilnika koji se bolje služi tehnologijom. Posljednji element je repeticija. Online zlostavljanje se može definirati kao takvo ako nasilnik repetitivno ponavlja svoje akcije i u više navrata svojim ponašanjem antagonizira žrtvu, te samim time pokazuje da je njegovo ponašanje namjerno i sistematski isplanirano (Langos, 2012, prema Patchin JW, Hinduja S, 2006, Li Q 2007). Bez prisutstva repeticije neko ponašanje se može razumjeti kao blago zadirkivanje ili prijateljsko podbadanje. Repeticija je bitan kriterij koji nam pomaže diferencirati koje ponašanje spada pod cyberbullying a koje je se odvija u „dobrom duhu“.

Kao što je već spomenuto, neprestani razvoj tehnologije, naročito interneta i društvenih mreža, preusmjerava tradicionalne oblike vršnjačkog nasilja na online platforme. S obzirom da je cyber nasilje relativno nova pojava, stručnjaci i dalje imaju problema sa definicijom pojma. Cyberbullying se može definirati kao agresivan čin ili ponašanje koje se uzastopno prenosi od strane pojedinca ili grupe putem elektroničkih medija i usmjereno je prema žrtvi koja se nije u stanju braniti (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Smith et al., 2008). Jedan od najranijih spominjanja pojma „cyberbullying“ može se pripisati Billu Belseyju, osnivaču web-stranice www.bullying.org, koja se zalaže za borbu protiv vršnjačkog nasilja (Sezer, Tunçer, 2021, prema Froese-Germain, 2008).

3. Ciljevi i svrha istraživanja

Cilj ovog istraživanja je proučiti i razumjeti relativno novi i rastući problem online nasilja kroz pregled podataka o dosadašnjim istraživanjima, te korištenjem socioloških teorija o devijantnom ponašanju. Jedan od razloga interesa za ovu temu je njezina relevantnost u modernom društvu. Originalno, cyber nasilje bio je problem karakterističan za društva Europe i Sjeverne Amerike ali do danas se uspostavio kao globalni problem (Sezer, Tunçer, 2021). Društvene mreže i drugi mediji postali su neizostavan dio naših života, te se sve više pozornosti pridaje razumijevanju te subkulture. Može se reći da je cyber nasilje većinski karakteristika 21. stoljeća, te da ima izniman utjecaj na društvo danas, naročito na djecu i adolescente. Danas se djeca i adolescenti susreću sa problemom cyber nasilja više nego ikada prije, stoga je važno pokušati razumjeti ovaj fenomen. Cyberbullying je iznimno kompleksna tema i treba se proučavati iz više perspektiva i područja. Psihologija nastoji razotkriti kontekste koje navode pojedinca prema online nasilju, te koji utjecaj takvo ponašanje ima na žrtvu. U psihološkoj perspektivi fokus se stavlja na pojedinca, međutim, sociologija nastoji razumjeti koji to društveni faktori utječu na pojavu ovog tipa nasilja. Stoga, povezivanje prijašnjih socioloških teorija devijantnog ponašanja i nove pojave online nasilja je jedan od ključnih načina razumijevanja ovog fenomena. Također, mora se napomenuti da ne postoji mnogo istraživanja na području sociologije koji se bave proučavanjem teorija o cyberbullyingu. Upravo zato što je cyber nasilje relativno novo područje istraživanja u sociologiji, istraživačke metode nisu toliko standardizirane kao u ostalim poljima, te se gotovo svako istraživanje provodi pomoću različitih metoda. Različite metode istraživanja, vremenski periodi, geografska područja, te demografski status ispitanika su neka od objašnjenja zašto postoji veliki raspon u rezultatima istraživanja na temu cyberbullyinga (Krešić Ćorić, Kaštelan, 2020, prema Suzuku et al. 2012). Svrha ovog istraživanja je prikazati vršnjačko online nasilje kao jedan on najrelevantnijih problema za mlade danas, te s pomoću socioloških teorija devijantnosti pokušati razumjeti uzrok ovog problema.

4. Polazišta i problem

Problem cyber nasilja, kao i svakog drugog oblika nasilja, je negativan psihološki utjecaj koji ima na žrtvu, ali i dugoročne posljedice koje utječu i na počinitelja. Međutim, da bismo uistinu razumjeli polazište ovog problema, moramo prvo razumijeti temelje socioloških

teorija u koje pripada ovaj fenomen. Cyberbullying je relativno nova i moderna tema, stoga se njezini temelji najprije trebaju promatrati iz perspektive dosad istraživanih socioloških teorija. Online nasilje među djecom i maloljetnicima možemo uvrstiti u okvire socioloških teorija devijantnog ponašanja. Najprije moramo utvrditi koje se akcije mogu klasificirati kao devijantno ponašanje, te kako društveni kontekst utječe na tu klasifikaciju. Kao najjednostavniju definiciju devijantnog ponašanja možemo reći da je to svako ponašanje pojedinca ili skupine koje je neprikladno i neželjeno, te kojem se društvo suprotstavlja (Lovasić, 2020, prema Veladžić, 2013). Trebalo bi odmah i napomenuti da se devijantno ponašanje razlikuje od zločina koji je kažnjiv zakonom. Neki postupak se može smatrati devijantnim, ali ne mora nužno biti kažnjiv zakonom. Tako na primjer, većina slučajeva online nasilja prođe zakonski nekažnjeno iako se klasificira kao devijantno ponašanje. Naravno, cijeli koncept devijantnog ponašanja je mnogo kompleksniji od jedne definicije. Premda ne postoje razrađena mjerila kojima se utvrđuje devijantnost možemo reći da će definiranje devijantnosti nekog ponašanja uvijek biti donekle nejasno. Ne postoji objektivno priznato stajalište iz kojeg se svaka situacija promatra kako bi se utvrdila njena potencijalna devijantna priroda (Clinard, Meier, 2015). Zbog toga uvijek moramo uzeti u obzir da se u tom slučaju devijantnost također krije u subjektivnosti svake osobe. Jedna osoba može smatrati svakodnevno konzumiranje alkohola kao problem, dok druga to može gledati kao uobičajeno ponašanje. Netko smatra upotrebu marihuane kao nešto što bi trebalo biti zakonom kažnjivo, dok se drugi zalažu za njezinu legalizaciju.

Nadalje, mnoge se rasprave i stavovi o tome što se konstituira kao devijantno ponašanje miješaju sa drugim društvenim sferama. Kontroverzne teme bude snažna politička opredjeljenja među ljudima i postavljaju granice koje razlikuju društveno prihvatljivo ponašanje od devijantnog. Naravno, sve se to bazira na subjektivnosti ljudi, te njihovim osobnim shvaćanjim društvenog kodeksa. Unatoč tomu, postoje neki parametri koji nam mogu pomoći u prosuđivanju devijantnosti. Primjerice, devijantnost kao pojam označava abnormalitet (Hanimoglu, 2018.), međutim taj izraz ne mora nužno nositi negativne konotacije. Određeno ponašanje u jednoj kulturi može nositi sasvim drugo značenje u drugoj. Kao što je već spomenuto, devijantno ponašanje zavisi o kulturnom i društvenom kontekstu u kojem se to ponašanje izvršava. Konzumiranje alkohola i droga, te seksualna orijentacija samo su neki od čimbenika koji se mogu koristiti kao dokaz razlike stava društva prema devijantnoj konotaciji nekog ponašanja (Haralambos, Holborn, 2002). Bogata i prosperitetna društva generalno uživaju veću stopu liberalnosti i demokracije te se stoga navedene devijacije ne smatraju nužno negativnima i odbojnima, već se smatraju kao osobni izbor individualca. Još jedan aspekt koji ima utjecaj na prirodu devijantnosti je povijesni kontekst. Neka ponašanja koja su se u prošlosti

smatrala devijantnim su danas normalizirana i obrnuto. Konzumiranje alkohola u javnosti od strane žena te homoseksualnost su neki od primjera koji su se smatrali vulgarnim u prošlosti, dok se danas gledaju iz drugačije perspektive. Ovdje možemo vidjeti poveznicu sa internetskom subkulturom koja se neprestano mijenja. Tako neki oblici ponašanja koji su se prije smatrali nasilničkim danas nose drugo značenje. Mnoga su istraživanja dokazala da se devijantno ponašanje naročito treba promatrati kod djece i tinejdžera jer su upravo to životna razdoblja u kojima se najočitije mogu prepoznati uzroci takvog ponašanja. Neki od glavnih uzroka takvog ponašanja su manjak komunikacije s roditeljima, te manjak roditeljskog nadzora nad djetetom (Mandarić, 2012).

Da bismo uistinu razumjeli koncept devijantnog ponašanja iz sociološke perspektive moramo pregledati dosad razvijene sociološke teorije koje se bave ovom temom. Teorije devijantnosti se u sociologiji generalno dijele na strukturalne i procesualne. Jedno od najranijih spominjanja termina devijantnog ponašanja povezuje se sa sociologom Edwinom Lemertom koji se bavio devijantnim ponašanjem, te je razvio nekoliko teorija. On je razvio ideju primarne i sekundarne devijantnosti. Primarna devijantnost opisuje individualce koji izvršavaju devijantno ponašanje dok istodobno obnašaju uloge koje spadaju u okvire konvencionalnog ponašanja. Ovdje se kao primjer navode postpuci fee-for-service liječnika koji namjerno nagovaraju neupućene pacijente na dodatne liječničke usluge koje im zapravo ne trebaju kako bi zaradili više novca. (Clinard, Meier, 2015, prema Coleman 1989). Važno je spomenuti da dok god akter osobno ne klasificira svoje ponašanje devijantnim, ono spada u primarnu devijantnost. S druge strane, sekundarna devijantnost se definira kada se neko devijantno ponašanje uzastopno ponavlja, te spaja sa tom specifičnom devijantnom subkulturom (Clinard, Meier, 2015, prema Lemert, 1951). Osoba koja jednom konzumira neku drogu iz znatiželje ne spada u primjer sekundarne devijantnosti, međutim ako ta ista osoba krene često konzumirati drogu, te se družiti sa drugim ovisnicima i izlaziti na mjesta gdje je konzumacija droge uobičajena pojava, onda to ponašanje možemo klasificirati pod sekundarnu devijantnost (Clinard, Meier, 2015). Ovakvi pojedinci, svjesni svoje usvojene devijantne prirode, često ulažu trud u izbjegavanje kazni i sankcija koja se mogu primjeniti na njihovo ponašanje.

Neke od najpoznatijih teorija devijantnosti nalaze se u pristupu strukturalnog funkcionalizma. Jedan od najvažnijih predstavnika strukturalnog funkcionalizma bio je Robert King Merton koji se između ostaloga bavio i devijantim ponašanjem. Kao i većinu funkcionalista zanimalo ga je kako društveni sustav u cjelini funkcionira, te kako različiti dijelovi sustava utječu na sustav u cjelini. Merton je smatrao da je devijantno ponašanje posljedica neuravnoteženosti između kulturno nametnutih ciljeva i društveno strukturiranih

moгуćnosti koji su potrebni za njihovo ostvarenje. On tvrdi da se uzroci devijantnosti kriju u društvenoj strukturi i nejednakosti prilika za sve pojedince iako se od svakog oćekuju isti ciljevi. Primjerice, u modernim kapitalistićkim društvima imperativ se stavlja na uspjeh i ostvarenje cilja (uspješna karijera, osnivanje obitelji, kupnja imovine itd...), a sredstva koja su potrebna za ostvarenje tih ciljeva se zanemarauju. Takvo stanje uzrokuje uneravnoteženost i disfunkciju koju Merton naziva stanje anomije. Devijantnost se ovdje opisuje kao rezultat određenih strukturalnih društvenih ogranićenja koja stvaraju pritisak na pojedince koji nemaju druge opcije osim devijantnosti. Teorija anomije smatra da dijelovi društva u društvenoj strukturi opravdavaju devijantnost koja služi kao alat za postizanje cilja upravo zato jer ne posjeduju svi iste resurse za ostvarenje istog cilja. Ovakvo stanje usmjerava pojedince prema ostvarenju ciljeva uz pomoć nelegitimnih i nezakonitih načina, ovisnostima kao što su alkoholizam i kockanje, te čak i razvijanju mentalnih poremećaja kao rezultat neuspjeha u ostvarenju cilja. Anomićno stanje društva prisiljava ljude da se prilagođavaju situaciji, te prema Mertonu to se najćešće događa u obliku devijantnosti. On tipologiju devijantnog ponašanja u stanju anomije dijeli na 4 dijela: inovacija, ritualizam, povlaćenje, pobuna. Inovacija je oblik prilagodbe koji je karakteristićan za pripadnike nižih društvenih slojeva ćije su moгуćnosti i sredstva za ostvarenje cilja ogranićena. Kriminal, nasilje i siromaštvo zastupljeniji su u nižim slojevima društva. Ipak, treba napomenuti da se ne okreću svi pripadnici nižeg sloja inovaciji, nego uobićajeno oni koji prihvaćaju i imaju želju za ostvarenje društveno poželjnih ciljeva, ali ne i sredstva za njihovu realizaciju. Takva bespomoćna situacija ih u većini slućaja okreće kriminalnim aktivnostima kao što su: krađa, pljaćka, organizirani kriminal, prostitucija i slićno. Drugi oblik prilagodbe Merton naziva ritualizam. Ritualisti su ćesto pripadnici niže srednje klase kojima nedostaju aspiracije za ikakvim uspjehom. Karakteristićno za ritualiste je da prihvaćaju norme koje društvo postavlja (ne nalaze rješenje u kriminalu za razliku od slućaja inovacije), ali ne vide nikakve šanse za uspjehom. Kao primjer ritualista možeme dati osobu koja ima relativno slabo plaćen posao koji im pruža manju moгуćnost za uspjehom, te kao rezultat toga pronalaze rješenje u odbacivanju želje za uspjehom. Unatoć tomu što koriste i prihvaćaju legitimna društvena sredstva, ritualisti su devijantni zbog toga što su odbacili ciljeve uspjeha koji su standardni za većinu društvene populacije. Pobuna je jedan od ekstremnijih oblika prilagodbe koji obićno ukljućuje grupe pojedinaca. Ovaj oblik ukljućuje pobunu protiv postojećih društvenih vrijednosti i sredstava pomoću kojih se postižu, te teže uspostavi novih i transformiranih ciljeva i sredstava potrebnih za uspjeh. Za razliku od prva dva oblika, pobuna nema jasno definiranu klasnu skupinu kojoj njezini ćlanovi generalno pripadaju, te nije toliko uobićajen oblik prilagodbe kao što su inovacija i ritualizam. Neki od najućeštalijih primjera pobune su radikalne politićke grupe, teroristi, te pripadnici raznih antikulturnih pokreta. Zadnji

oblik prilagodbe na stanje anomije je povlačenje. Povlačenje možemo opisati kao stanje koje odbacuje društveno prihvaćene norme, ciljeve, te sredstva koja se koriste za ostvarenje tih ciljeva. Pojedinac se povlači kada razumije društveno prihvatljive ciljeve ali također shvaća da su nemogući za ostvariti. Kao u slučaju inovacije, ne može ostvariti cilj, ali se za razliku od inovacije pojedinac ne okreće kriminalu nego se, na neki način, povlači iz društvenog života. Najčešći oblici tog povlačenja nalaze se u oblicima alkoholizma, droga, mentalnih poremećaja ili samoubojstava. Različito od pobune, kod slučaja povlačenja je to što se obično radi o individualcu, a ne o grupi ljudi. Osjećaj poraženosti koji prati neuspjeh u ostvarenju ciljeva, dovodi pojedinca do isključivanja iz društvenih grupa, zajednica i obitelji što rezultira povlačenjem iz društvene sfere.

Nakon razvitka Mertonove teorije o društvenom stanju anomije, bilo je još sociologa koji su doprinjeli ovoj temi. Cloward i Ohlin su smatrali kako pripadnici nižih klasa imaju veće šanse za prihvaćanje devijantnih uloga zbog svog društvenog položaja. Simon i Gagnon su istaknuli da je Mertonova teorija anomije vrijedila za društvo 30-ih godina (vrijeme kada je Merton razvio svoju teoriju), te da se ne može istinski preslikati na društvo 70-ih godina zbog raznih socio-ekonomskih razlika dvaju perioda. Nadalje, Agnew je objasnio da se devijantnost u nekim slučajevima razvija jer pojedinac ne može pobjeći negativnim i teškim situacijama u životu. Tinejdžeri i djeca su naročito ugroženi jer im takve situacije mogu utjecati na razvitak osobnosti i karaktera koji prisvajaju prilikom odrastanja.

Druga skupina socioloških teorija koja nastoji objasniti devijantno ponašanje iz sociološke perspektive su konfliktne teorije. Za razliku od teorija anomije, konfliktne teorije u fokus stavljaju podrijetlo uspostavljanja društvenih normi i pravila koje devijantno ponašanje narušava. Kao što i samo ime naznačava, ove teorije proučavaju konflikt koji se odvija u društvenim sferama. Jedno od glavnih područja proučavanja je nejednaka distribucija moći u društvu koja rezultira konfliktom između različitih socijalnih grupa. Konfliktne teorije opisuju društvo kao kolektiv grupa koje se međusobno natječu za ostvarivanje svojih interesa, te oni koji su dominantni koriste tu moć za ostvarivanje tih interesa dok zanemaruju potrebe drugih (Clinard, Meier, 2015, prema Quinney, 1979). Kao primjer se mogu uzeti religiozne grupe koje su uspješno uspostavile svoje norme na osnovi svojih vjerovanja, te očekuju od ostalih društvenih grupa da se te norme poštuju (Clinard, Meier, 2015, prema Davies, 1982; Greenberg, 1988; McWilliams, 1993). Nemoralni čini kao što su alkoholizam, homoseksualnost, prostitucija i samoubojstvo se unutar njihovih okvira grupe na određene načine i kažnjava. Prema konfliktnoj teoriji devijantnost predstavlja ponašanje koje se protivi mišljenjima i stavovima grupa koje imaju moć oblikovati pravila, norme i društvene mjere. Kada se govori o

kriminalu kao obliku devijantnosti, konfliktna perspektiva gleda kriminal kao socijalno uzrokovani konstrukt (Clinard, Meier, 2015, prema Hester and Eglin, 1992). Devijantnost se spominje i u marksizmu u obliku buržoazije i proleterijata. Buržoazija je društvena elita koja im moć, te prilagođava društvenu strukturu svojim interesima, dok proleterijat čine niže klase koje članovi buržoazije eksploatiraju kao radnu snagu. Marx ideju devijantnosti bazira na razlici ekonomskih interesa buržoazije i proleterijata koja stvara konflikte. Konfliktna teorija broji još mnoge teoretičare koji su se bavili temom devijantnosti Vold, Quinney, Turk, Taylor, Walton, Young, Platt, Takagi, Chambliss i drugi. Unatoč značajnim razlikama u stavovima ovih teoretičara, dijele zajedničko viđenje devijantnog i kriminalnog ponašanja kao posljedicu nejednakosti u društvenoj moći različitih grupa. Elitne grupe koje posjeduju moć imaju drugačije interese od onih slabijih, što uzrokuje konflikt. Donošenje zakona i procesi koji podupiru te zakone su kontrolirani od strane elite, stoga se i interesi tih zakona podudaraju sa interesima elita. (Clinard, Meier, 2015, prema Krisberg, 1975). Primjerice, zakoni koji se dotiču pitanja krađe su napravljeni tako da najviše zaštite onoga koji ima najviše za izgubiti, što je u većini slučajeva elita. Nadalje, oni koji se često pronadu u ulozi onoga koji krađe, najčešće dolaze iz nižih klasa gdje je potreba za krađom izraženija. Ovu teoriju podupiru činjenicama da je stopa kriminala znatno veća kod nižih klasa, nego kod onih bogatih. Konfliktni teoretičari često kriminal smatraju racionalnim činom. Oni koji krađu često žive u neimaštini zbog nejednake podjele bogatstva u društvu te su primorani na očajničke poteze kao što je kriminal.

Osnove teorija devijantnosti mogle se povezati i sa učenjima pripadnika čikaške škole. Proučavanja čikaške škole iznimno su bitna za sociologiju, jer se dotiču tema koje su iznimno relevantne danas, kao što su urbanizacija i kriminologija. Jedan od osnovnih razloga interesa pripadnika ove škole učenja za ove teme bio je neočekivano brzi razvoj Chicaga iz malog mjesta na jezeru Michigan u metropolu koju znamo danas. Sa ekstremnim ubrzanjem urbanizacije i globalizacije, ovakve slučaje nalazimo u gotovo svim velikim gradovima zapadnog svijeta. Upravo je to naglo naseljavanje gradova iznimno promijenilo dinamiku tih društava, te sa sobom donijelo razne promjene i pojave novih subkultura.

Robert Ezra Park bio je pripadnik ovog pokreta koji se bavio proučavanjem urbanizacije i kriminaliteta u ovim novim okruženjima. Park je smatrao da su geografska područja urbani mozaici, od kojih svaki ima posebne karakteristike. William Isaac Thomas još je jedan od predstavnika ove škole koji je također pridonijeo proučavanju ove teme sa svojom teorijom socijalne dezorganizacije. Thomas je smatrao da fizičko okruženje u kojem pojedinac živi (susjedstvo, kvart) imaju izravan utjecaj na njegove šanse uključivanja u kriminalitet. Ukoliko je pojedinac okružen sličnim ponašanjem kojemu svjedoči svaki dan, te se nalazi u siromašnom

okruženju sa malo prilika za napredovanje, njegove šanse okretanja kriminalu se povećavaju. Thomas je smatrao da ovaj faktor utječe više nego dob, spol, rasa ili religija na uključivanje pojedinca u kriminal. Shaw i McKay su se također bavili kriminalitetom, naročito mladim delikventima. Oni su proučavali kako život u određenim dijelovima grada utječe na stopu delikventnosti kod mladih ljudi. Louis Wirth bio je jedan od onih koji je bio pesimističan prema urbanizacijskom modelu društva. Taj model je pretpostavljao da će pretjerana urbanizacija rezultirati dezintegraciji društva. Urbani život karakteriziraju međusobno natjecanje, sekundarni društveni kontakt, depersonalizacija odnosa, formalna kontrola i pasivnost. S druge strane, ruralni model života u manjim mjestima ili selu prikazan je kao idiličan. Njega karakteriziraju suprotne karakteristike kao što su: primarni društveni kontakt, solidarni odnosi, identitet, neformalna kontrola i osjećaj sudjelovanja, koji u cjelosti daju pojedincu osjećaj zajedništva i kohezije. Zbog ovih karakteristika dolazi do manje stope povezanosti urbanih društava što stvara nesigurnost i nepovezanost koja vodi kriminalu. Neki od ostalih pripadnika čikaške škole čine: Nels Anderson, Ernest Burgess, Edward Franklin Frazier, Everett Hughes, George Herbert Mead i ostali.

Proučavanja kojima su se bavili teoretičari Čikaške škole možemo povezati i sa fenomenom koji se istražuje u ovom radu. Naime, rapidni razvoj urbanizacije u ono vrijeme donio je mnoge promjene u društvo. Sa masovnim naseljavanjem gradova, dolazi do nastanka novih društvenih klasa (npr. srednja klasa), dinamika u društvu, subkultura i ostalo. Slično tomu, tehnološki razvoj interneta i društvenih mreža imao je sličan utjecaj na moderna društva danas. Kao što je već spomenuto u radu internet je zaslužan za globalno proširenje pop kulture, te stvaranje novih internetskih subkultura čiji su pripadnici najčešće mladi. Također možemo reći da je urbano gradsko okruženje otvorilo nove prilike za socijalizaciju mladih. Kafići, igrališta, parkovi, knjižnice i slično dali su mladima više oblika za zajedničko socijaliziranje. Tako su se osnivali specifični klubovi i udruženja koji su predstavljali različite subkulture kojima su se mladi mogli pridruživati, te koji su im dali osjećaj kohezije i zajedničkog pripadanja. Danas se ovaj način stvaranja subkultura prenosi na online platforme gdje korisnici postaju članovi zajednica ili prate profile koji određuju njihovu pripadnost specifičnim subkulturama. Ako se dotičemo već spomenute teme o porastu kriminala u gradskim društvima onda moramo spomenuti i Williama Footea Whytea i njegovo djelo „Street Corner Society“. Uz zajedničko socijaliziranje i stvaranje različitih subkultura, mladi su se u novom urbaniziranom okruženju počeli sve više okretati i devijantnosti i kriminalu. Gušća naseljenost u gradovima, te veća fizička povezanost svih građana omogućila je pojavu organiziranog kriminala koji je svoje korijene imao na ulicama. Whyte u ovom djelu opisuje „corner boyse“ koji su često mladi pripadnici neke grupe organiziranog kriminala koji obavljaju

najjednostavniji ali i najvažniji dio posla koji se često odvija na raskrižjima i uglovima ulica u siromašnijim dijelovima grada. Ovi uglovi ulica predstavljaju žarišta modernog urbaniziranog života u gradovima, gdje započinje socijalizacija i integracija u društvo mnoge djece. Upravo zato „corner boysi“ svoj posao odrađuju na tim uglovima jer je tamo koncentracija stanovništva najveća. Vrlo je lako povući poveznicu sa „corner boysima“ i internetskim okruženjem danas. Internet je globalno žarište velike većine svjetske populacije, te ima izniman utjecaj na društvo. Na internetu djeca dolaze u prve kontakte sa vršnjacima, te sve velike tvrtke i poduzeća, poput „corner boysa“, obavljaju svoj posao na njemu. Utjecaj koji internet ima nad mladima je izniman, stoga nije teško zaključiti zašto se i vršnjačko nasilje koje se prije odvijalo u školama i na igralištima, danas odvija preko interneta.

5. Razrada teme i rasprava

5.1 Pregled dosadašnjih podataka o cyberbullyingu

Iako ne postoji previše dosadašnjih istraživanja koje se bave pregledom podataka o cyber nasilju, bitno ih je proučiti kako bi saznali određene podatke koji nam mogu pomoći u cjelokupnom shvaćanju ove teme. Premda će internet biti svakodnevna pojava i u budućnosti, ovaj problem će stalno evoluirati, stoga je bitno proučavati ovaj problem i u nadolazećim društvenim periodima. Uzimajući u obzir da je cyber nasilje relativno nova pojava, stručnjaci i dalje imaju problema sa definicijom pojma. Podsjetimo se, cyberbullying se definira kao agresivan čin ili ponašanje koje se uzastopno prenosi od strane pojedinca ili grupe putem elektroničkih medija i usmjereno je prema žrtvi koja se nije u stanju braniti.

Kako bismo potpuno razumijeli neku temu koju proučavamo, bitno je pregledati dosadašnja istraživanja koja su provedena, jer nam pomoću svojih rezultata pomažu shvatiti ono što proučavamo. U ovom segmentu rada pogledat ćemo samo neka od istraživanja koja se bave ovim problemom. Naime, odmah se mora napomenuti da je dobar dio dostupne literature istraživanja na ovu temu donekle zastario. Istraživanja koja su provedena 90-ih godina prošlog stoljeća ili pak ona provedena početkom ovog stoljeća, nisu toliko aktualna danas zbog izrazito promjenjive prirode ove teme. Kao što je već rečeno, cyber nasilje se neprestano mijenja, te podatci koji su imali značaja prije nisu toliko relevantni danas. Unatoč tomu, daju nam okviran temelj za shvaćanje problema cyber nasilja. U Ujedinjenom Kraljevstvu, NCH (2005) je proveo istraživanje na 770 djece u dobi od 11 do 19 godina; 20% ispitanika otkrilo je da su bar jednom bili žrtva online nasilja, dok je 11% ispitanika priznalo da su bar u jednom slučaju sudjelovali

u cyber nasilju (u ulozi nasilnika), ili poslali poruku prijeteće drugoj osobi. Slično, Noret i Rivers (2006) proveli su istraživanje na 11227 učenika u Engleskoj u dobi od 11 do 15 godina. Cilj istraživanja bio je saznati jesu li ispitanici ikada primili neprikladnu ili prijeteću poruku ili e-mail. Na ovo pitanje 7% ispitanika je iskazalo da takve poruke primaju ponekad, te su više učestale kod cura nego kod dečki. Ybarra i Mitchell (2004) proveli su istraživanje u Sjedinjenim Američkim Državama na 1501 ispitaniku u dobi od 10 do 17 godina, od kojih su svi bili redovni korisnici interneta. 12% ispitanika priznalo je da su prikazali agresivno ponašanje prema drugima, 4% ih je bilo žrtva nasilja, a čak 3% ih je sudjelovalo u oba čina. U naknadnom istraživanju, Ybarra, Mitchell, Wolak i Finkelhor (2006), doznali su da su 9% ispitanika često žrtve nasilja, dok čak 38% ispitanika koji su doživjeli nasilje kao posljedicu navode stres i tjeskobu. Raskauskas i Stoltz (2007) ispitali su 84 učenika, u dobi od 13 do 18 godina, iz dvije različite srednje škole u Sjedinjenim Američkim Državama i došli su do sljedećih rezultata. 49% ispitanika bili su žrtve elektroničkog nasilja, te 21% ispitanika priznalo je nasilničkom ponašanju na internetu. Također, treba napomenuti da su većina ispitanika izjavili kako su uz internetsko nasilje bili žrtve i tradicionalnog nasilja, te ispitanici koji su priznali sklonost nasilničkom ponašanju na internetu, također bili u toj ulozi i u tradicionalnom obliku nasilja. (Slonje, Smith, 2008).

Slonje, Smith i Frisén (2012) navode kako se većina istraživanja i informacija o ovoj temi temelji na online nasilju između mladih osoba, te se najčešće promatra iz perspektive psihologije. U fokus se najčešće stavljaju psihološki uzroci koji dovode do cyberbullyinga, te posljedice s kojima se žrtve moraju nositi. Zbog same prirode internetskog nasilja, često je isključen i element kajanja nasilnika jer često nije svjestan posljedica koje su njegove akcije imale na žrtvu. Istraživanje Aftaba, u kojem su sudionici bili djeca od 13 do 17 godina, provedeno je 2013 godine te ukazuje na činjenicu da djeca ne pridaju puno pozornosti svojim akcijama na internetu i kako te akcije utječu na druge (Kodžoman, Velki, Cakić 2013). Nadalje, u istom istraživanju znatan broj ispitanika priznao je da na internetu govore i čine stvari koje u stvarnosti inače ne bi činili. Takvi podatci ukazuju da internet i društvene mreže same po sebi omogućavaju slobodu izražavanja koja u nekim situacijama može dovesti do ekstremnog ponašanja koje može prerasti u nasilje. Ovakve pojave se osobito javljaju kod djece i adolescenata jer se njihovo ponašanje često ne nadgleda od strane roditelja. Ukoliko pojedinac izravno iskusi cyberbullying, postoji veća šansa da će i on reflektirati takvo ponašanje na druge i samim time postati nasilnik (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Livingstone et al. 2011). Ovaj fenomen je učestalije zapažen kod djevojaka i samo je jedan od parametara koji se koristi za pitanje spolnog aspekta online nasilja među vršnjacima. Kao što je prije spomenuto, spol se često spominje kao raspravna točka u temi cyberbullyinga. Korelacija cyber nasilja i spola

najviše se istraživala kvalitativnim metodama (najčešće intervjuima), te najčešće kod djece u osnovnoj i srednjoj školi. Postoje istraživanja koja ukazuju da su djevojke više uključene u takvo ponašanje, slučajevi gdje su dječaci više uključeni, ali i slučajevi gdje nema značajne razlike između spolova. Povezanost između cyberbullyinga i spola kod djece i adolescenata nije konzistentna i ovisi o drugim društvenim kontekstima. Jedan od glavnih razloga zašto je internetsko nasilje tako učestalo kod djece i adolescenata je aspekt anonimnosti koje internet pruža. Stoga, nasilnici često koriste alternativne e-mail pošte, nadimke ili račune s kojima prikrivaju svoj pravi identitet. Koristeći se ovim metodama, nasilnici se efektivno mogu koristiti kreacijom beskonačnog broja računa ili e-mail adresa, te tako neprestano izvršavati svoje radnje. Iako većina društvenih platformi pruža opcije sigurnosti i mogućnosti prijave nasilnika, korisnici se nikada u potpunosti ne mogu zaštititi, te je reguliranje takvog nasilnog ponašanja poprilično nekonzistentno. Razna studija su dokazala da su slučajevi u kojima se ne zna identitet napadača teži za spriječiti i nerijetko napadač svoje ponašanje ponavlja bez ikakvog otpora (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Vandebosch, Van Cleemput, 2008). Nadalje, slučajevi u kojem se ne otkrije identitet nasilnika zadaju veću razinu emocionalnog stresa na žrtvu (Strabić, Tokić Milaković, 2016, prema Heirman, Walrawe, 2008). Upravo je anonimnost ta dimenzija koja pruža veću slobodu konzumiranja i objavljivanja sadržaja, slanja poruka i komunikacije sa drugima, međutim postoje mnogobrojni načini s kojima se ona može iskorištavati u negativne svrhe.

Danas svaka društvena platforma prezentira svoje uvjete korištenja koji moraju biti zadovoljeni kako bi se osiguralo etično korištenje njihovih usluga od strane korisnika. Ovi uvjeti su uglavnom samo formalnost, te ih korisnici obično zanemaruju. Unatoč postojanju uvjeta korištenja, postoji beskonačan broj primjera koji dokazuje da se oni redovito krše bez gotovo ikakvih posljedica. Platforme kao što su Twitter, Facebook, Reddit i slično broje milijune različitih korisnika i nije začuđujuće da je regulacija ponašanja na tim mrežama izrazito zahtjevna.

5.2 Tipologija cyberbullyinga

Cyberbullying se može definirati kao poprilično opširna tema, stoga moramo spomenuti i različite načine na koje se cyber nasilje može dijeliti. Kako bismo bolje razumijeli ovaj koncept moramo razumijeti da se cyberbullying može razlikovati prema načinu izvršavanja nasilja na žrtvu. Ta dva načina Langos (2012) opisuje kao direktno i indirektno. Pod oblik direktnog cyber nasilja uvrštavamo svaku online akciju nasilnika koja je direktno usmjerena

prema žrtvi sa namjerom da ima neposredan negativan učinak. Važno je spomenuti da je direktno cyber nasilje ograničeno samo na kontekst izravne i privatne komunikacije između zlostavljača i žrtve, te da se komunikacije iz javne domene ne svrstavaju pod direktno cyber nasilje. Nasuprot tomu, indirektno se cyber nasilje odvija u javnoj online sferi u kojoj nasilnik ne komunicira direktno sa žrtvom nego te komunikacije objavljuje u javnu domenu. Najučestaliji izvori ovog oblika cyber nasilja su društvene mreže poput Facebooka, Twittera, Instagrama i drugih, gdje naizgled neograničen broj ljudi ima uvid u javne objave.

Osim podjele prema načinu izvršavanja nasilja, neka istraživanja spominju i podjelu prema mediju izvršavanja online nasilja. Primjerice, neka istraživanja razlikuju samo dva oblika medija pomoću kojih se izvršava nasilje: internetsko nasilje i nasilje preko mobitela (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema (Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Calmaestra, & Vega, 2009). Međutim, sa tehnološkim unaprjeđenjem mobilnih telefona, ova se dva medija često preklapaju, što predstavlja znatan problem za raniju podjelu. S druge strane, neka istraživanja za podjelu koriste mnogo specifičnije medije kao što su: mobilni pozivi, slanje poruka, objavljivanje slika ili videa bez dopuštenja, e-mailovi, chat sobe, instant messaging i društvene mreže (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Smith et al. 2008). Nadalje, određena istraživanja dijele tipove cyber nasilja prema sadržaju kojeg obuhvaćaju: flaming, oblici online zlostavljanja; cyberstalking, ponižavanje, zlouporaba tuđeg identiteta, objavljivanje neželjenih informacija i namjerno isključivanje (iz mogućnosti sudjelovanja) (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Willard 2006). Podjela prema sadržaju uvredljivih poruka i e-mailova dijeli se na 10 kategorija: prijetnje koje uključuju fizičko nasilje, poruke koje sadrže vulgarnost ili su povezane s mržnjom, korištenje pogrđnih imena (uključuje i homofobiju), prijetnje smrću, prekid platonskih seksualnih odnosa, neželjeni seksualni činovi, zahtjevi i ucjene, prijetnje uništavanja postojećih veza, prijetnje koje su vezane za obitelj, te uzastopne poruke mržnje (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Rivers, Noret 2010). Pojedini su istraživači smatrali da se u procesu cyber nasilja razlikuju 3 grupe koje imaju različitu funkciju, a to su: žrtve, promatrači i nasilnici. Nasilnici su oni koji izvršavaju nasilje, žrtve su oni nad kojima se nasilje izvršava, dok su promatrači oni koji neizravno sudjeluju u tom procesu. Ponašanja koja su najčešće povezivala nasilnike i žrtve bili su prijetnja i uznemiravanje/zlostavljanje, zatim zadirkivanje, te na poslijetku širenje glasina ili laži. Međutim, promatrači su najprije sudjelovali u zadirkivanju, zatim prijetnji i uznemiravanju/zlostavljanju, te naposljetku u širenju glasina ili laži (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Huang, Chou, 2010).

Sa brzim razvojem tehnologije, internetske sfere i oblika komunikacije koji nam sve više postaju dostupni u svakodnevnim životima, dolazi i do pojave novih pojmova, te načina

izvršavanja nasilja na internetu. Na primjer, student jednog sveučilišta je objavljivao svoje rasističke primjedbe na svoj Twitter profil, što je rezultiralo pokretanjem legalnog postupka protiv njega na osnovu internetskog nasilja (Slonje, Smith, Frisén, 2012, prema Guardian 2012). Dolazi i do pojave novih pojmova koji se sve više koriste u svakodnevnoj komunikaciji, naročito kod mladih. Sexting se može opisati kao kruženje seksualiziranog sadržaja u obliku slika ili videa na internetu, bez dopuštenja osobe čiji se sadržaj dijeli. Zatim, trolling opisuje neprekidno podrugljivo ponašanje (najčešće na društvenim mrežama ili video igrama), te griefing koji je više relevantan u kontekstu video igara.

5.3 Cyberbullying i tradicionalno nasilje

Još jedna tema rasprave na temu cyber nasilja je ona koja izravno povezuje cyber nasilje sa tradicionalnim oblicima nasilja. Postoje razne rasprave da li je tradicionalno vršnjačko nasilje izravno povezano sa cyber nasiljem ili bi se ovo drugo trebalo promatrati kao skroz zaseban fenomen. Nekoliko istraživanja dokazuje da počinitelji tradicionalnog tipa nasilja imaju veće šanse to ponašanje provoditi i na internetu. (Strabić, Tokić Milaković, 2016). U mnogim slučajevima cyber nasilje proizlazi iz vršnjačkog nasilja (naročito u školama), međutim postoji nekoliko elemenata koji nisu kolektivni.

Krešić Ćorić i Kaštelan (2020) napominju jednu od razlika između ova dva tipa nasilja; zbog toga što se većina mladih danas izrazito vješto koristi društvenim platformama, vršnjačko nasilje tog tipa je neprestano, te se sa lakoćom prezentira većoj publici. Element publike je izrazito bitan u ovom kontekstu razlikovanja cyberbullyinga i tradicionalnog vršnjačkog nasilja. Kada se objava pojavi u online sferi iznimno ju je teško ukloniti. Online nasilje se može ponovno vršiti nakon nekog vremena u obliku dijeljenja starih objava ili videa, te distribuiranja sadržaja koji se koristio za svrhe nasilja u druge internetske sfere. Zbog naizgledne beskonačnosti interneta, broj ljudi koji mogu vidjeti objave i poruke je neograničen, što može uzrokovati i potencijalno uključivanje drugih nasilnika. Već spomenuti element anonimnosti je još jedan od faktora koji je isključivo karakteristika online nasilja. Zato što nisu svjesni koga i na koji način su nekoga povrijedili, počinitelji često ponavljaju svoje akcije. S druge strane, za neke počinitelje tradicionalnog tipa nasilja, spoznaja da su izravno povrijedili žrtvu dovoljna je da ih odvraća od takvog ponašanja u budućnosti (Krešić Ćorić, Kaštelan, 2020, prema Sourander et al. 2010). Razlike između tradicionalnog nasilja i online nasilja pronalazi i Smith (2012), koji opisuje 7 značajki karakteristične isključivo za cyber nasilje: (1) do određenje mjere cyberbullying je ograničen tehnološkom sposobnošću; (2) komuniciranje je indirektno, te ne

postoji interakcija „lice u lice“; (3) sukladno tomu, nasilnik nije u prilici vidjeti reakciju žrtve na njegovo ponašanje; (4) kompleksnost uloge promatrača je mnogo kompliciranija u kontekstu cyber nasilja nego kod tradicionalnog nasilja; (5) motiv statusa kojeg nasilnik pridobije prilikom pokazivanja moći i dominantnosti nad žrtvom nije prisutan kod online nasilja; (6) aspekt publike koja svjedoči cyber nasilju je znatno izraženiji kod cyber nasilja, jer internetske sfere broje znatno više pojedinaca; (7) ne postoji sigurno utočište za žrtvu u kontekstu online nasilja, jer se ovaj oblik nasilja može vršiti na više načina.

Jedna od glavnih razlika između ova dva tipa nasilja je sljedeći. Kod tradicionalnog vršnjačkog nasilja namjera počinitelja da naštetiti žrtvi je jasna, bilo da se radi o fizičkom nasilju ili izravnom verbalnom vrijeđanju. Međutim, kod cyber nasilja ta namjera nije toliko uočljiva.

5.4 Cyberbullying i teorije devijantnosti

Kao što smo već ranije utvrdili, fenomen cyber nasilja se uvrštava u okvire devijantnog ponašanja. Devijantno ponašanje karakterizira svako ponašanje koje nije u skladu s društvenim normama, te koje društvo osuđuje (Lovasić, 2020, prema Veladžić, 2013). Kod ove se definicije suprotstavljaju odnosi devijantnog ponašanja i internetske kulture. Cyberbullying se zasigurno uvrštava u koncept devijantnog ponašanja, jer u svojoj prirodi neželjeno ponašanje od strane pojedinca koji namjerno uznemirava drugu osobu. Međutim, koje se to ponašanje u internetskim sferama svrstava u cyberbullying, a koje je samo dio konstantno promjenjive internetske subkulture? Današnja se kultura mladih znatno razlikuje od prijašnjih upravo zbog trajne izloženosti mladih ljudi internetu i društvenim mrežama. Današnja „digitalna generacija“ koristi drugačije oblike društvene interakcije od prijašnjih generacija, što dovodi do sistematskih promjena u toj subkulturi. Kompleksnost ovog pitanja prikazuje sljedeće. Subjektivnost osobe koja definira neko ponašanje odlučuje da li se ono smatra cyber nasiljem ili pak normalnim postupanjem u internetskoj kulturi. Primjerice, roditelji i učitelji bi vjerojatno smatrali tračanje i blago zadirkivanje kao oblik cyberbullyinga, dok bi mladi takvo ponašanje smatrali normalnim u njihovoj subkulturi. Ovo je jedna od prepreka koja otežava povezivanje prijašnjih socioloških teorija devijantnosti sa modernim problemom kao što je cyberbullying.

Ipak, možemo pronaći neke zajedničke karakteristike koje povezuju ove dvije teme. Edwin Lemert je predstavio ideje primarne i sekundarne devijantnosti. Primarna označuje pojedince koji sudjeluju u devijantnom ponašanju, ali ne smatraju svoje ponašanje devijantnim te nisu integrirani u devijantne grupe, već obnašaju konvencionalne uloge u društvu. S druge strane, sekundarna devijantnost obilježava pojedinca koji neprestano sudjeluje u devijantnom

ponašanju, te koji je prihvatio svoje pripadanje određenoj devijantnoj grupi. Cyberbullying može zauzeti oblik primarne i sekundarne devijantnosti. Najčešći oblik cyber nasilja kao primjer primarne devijantnosti nalazimo između adolescenata u raznim oblicima (verbalno zlostavljanje, trolling, poruke mržnje, doxxing, itd...). Ono što je bitno za primjer cyberbullying kao tip primarne devijantnosti je što se počinitelji ne identificiraju kao pripadnici neke devijantne grupe već se zlostavljanje događa zavisno od konteksta. Nasuprot tomu, cyberbullying kao primjer sekundarne devijantnosti najčešće zauzima oblik organiziranih online grupa koje promišljeno i sporazumno provode svoje akcije. Naime, pripadnici ovih grupa svoje vrijeme provode na raznim društvenim mrežama i forumima gdje zajedno raspravljaju o sličnim temama. Ono što ih razlikuje od pripadnika primarne devijantnosti je upravo prihvaćanje tog osjećaj pripadanja tim grupama, te izravnog pokazivanja namjere i truda za provođenjem devijantnog ponašanja. Što se tiče Mertonovih teorija devijantnosti, one su se više bazirale na društvenim uzrocima devijantnog ponašanja. Nejednaki omjeri društveno poželjnih ciljeva i sredstava za ostvarivanje istih prisiljavaju ljude prema devijantnosti. Svaka od četiri Mertonova tipa devijantnog ponašanja mogu se povezati sa internetskom sferom, zavisno od konteksta.

6. Zaključak

Kroz detaljan pregled literature o temi internetskog nasilja i vršnjačkog nasilja među mladima danas možemo zaključiti kako je ovaj problem jedan od najaktualnijih tema modernog društva. Mladi danas odrastaju uz svakodnevni utjecaj internetske kulture, te je ona postala jedan od glavnih načina socijalizacije i integracije u društvo. Internetska kultura se neprestano mijenja što dodatno otežava istraživanje ove teme i dolazak do konkretnih rezultata. Najčešći oblici istraživanja internetskog nasilja su online upitnici ili ankete koje ne mogu u potpunosti dati odgovore na pitanje ovog kompleksnog fenomena. Također, istraživanje socioloških teorija devijantnosti Lemerta, Mertona i ostalih dalo nam je uvid u razlike društava u to vrijeme, ali i neke sličnosti koje se mogu prepoznati i danas. Cyberbullying je kompleksan pojam koji je teško definirati, te njegova definicija ovisi o onome tko ju definira. Isto tako, odrasle osobe i mladi imaju drugačija shvaćanja internetske kulture, stoga se u tome kriju i različita shvaćanja cyber nasilja u cjelosti. Činjenica je da će u budućnosti internetska kultura imati još veći utjecaj na društvo nego danas, te će se s time i sam pojam cyberbullyinga znatno promijeniti.

7. Literatura

Brank, E. M., Hoetger, L. A., & Hazen, K. P. (2012). Bullying. *Annual Review of Law and Social Science*, 8, 213-230.

Clinard, M. B., & Meier, R. F. (2015). *Sociology of deviant behavior*. Cengage Learning.

Hanimoglu, E. (2018). Deviant Behavior in School Setting. *Journal of Education and Training studies*, 6(10), 133-141.

Haralambos, Michael, Holborn, Martin (2002). „*SOCIOLOGIJA: Teme i perspektive*“. Zagreb: Golden marketing

Hodak Kodžoman, I., Velki, T., & Cakić, L. (2013). Izloženost djece starije školske dobi elektroničkom nasilju. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 59(30), 110-127.

Krešić Ćorić, M., & Kaštelan, A. (2020). Bullying through the internet-cyberbullying. *Psychiatria Danubina*, 32(suppl. 2), 269-272.

Langos, C. (2012). Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, 15(6), 285-289.

Lovasić, M. (2020). *Devijantna ponašanja adolescenata* (Doctoral dissertation, University North. University centre Varaždin. Department of Nursing).

Mandarić, V. (2012). Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih. *Bogoslovska smotra*, 82(1), 131-149.

Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology*, 49(2), 147-154.

Slonje, R., Smith, P. K., & Frisé, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in human behavior*, 29(1), 26-32.

Strabić, N., & Tokić Milaković, A. (2016). Cyberbullying among children and its comparison to traditional forms of peer violence. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24(2), 184-201.